

VODA NA SUBVERSIVE FORUMU

Ljudevit Tropan, dipl. ing. građ.

U Zagrebu je od 4. do 18. svibnja održan **6. subversive festival** kao zajednički Subversive film festival i Subversive forum sa zajedničkim motom: *Utopija demokracije*. Tako je ova značajna hrvatska i međunarodna manifestacija, koja se od 2008. godine održava u Zagrebu, ostvarila epitet – tradicionalna. Organizator ove manifestacije je od početka *Udruga Bijeli Val* iz Zagreba, uz podršku državnih i gradskih institucija, sponzora, brojnih partnera i medijskih pokrovitelja. Osim igranih i dokumentarnih filmova, sukladnih glavnim temama festivala, jednako vrijedan sadržaj festivala predstavljaju predavanja i okrugli stolovi. Tijekom ovih šest godina gosti festivala bili su značajni mislioci, pisci, filmski stvaraoci – intelektualci iz različitih zemalja svijeta i, naravno, Hrvatske.

Ove godine u skladu s motom festivala program je sadržavao bogatu ponudu filmova u konkurenciji i izvan nje, a posebnu pozornost izazvala je *Neispričana povijest Sjedinjenih Država Olivera Stonea* – jedne od zvijezda festivala. Vrijedno je spomenuti i još neke od istaknutih gostiju, već tradicionalne – *Slavoja Žižeka* iz Slovenije i *Tariqa Alija*, britansko-pakistanskog filozofa, zatim *Alexisa Tsiprasa*, vođe opozicije iz Grčke, *Silviju Federici* iz SAD-a, *Aleidu Guevara* iz Kube i druge. Iz Hrvatske su, osim organizatora festivala, sudjelovali brojni autori filmova, književnici, izdavači, filozofi, aktivisti i najveći dio zainteresirane publike. Sudionike su činili i brojni posjetioци iz inozemstva, u prvom redu iz šire regije i u pravilu mladi. Tih je dana u središtu Zagreba bio pravi kozmopolitski ugođaj.

Posebno bih htio navesti kako je bogat bio program Subversive foruma, što se vidi prema temama: *Mirovni forum, Mjere štednje, zelena(ška) ekonomija i borba za demokraciju, Nacionalizam, neoliberalizam i lijeve perspektive, Joint Social Conference, Balkan Open, Balkanski forum, Prema budućnosti zajedničkih dobara, Stanje postdemokratske Europe, Europska ljevica i globalna kriza kapitalizma*. Program je bio obogaćen i Sajmom subverzivne knjige, na kome su predstavljene brojne publikacije, također sukladne motu festivala. Festival je bio primjereno medijski popraćen, a sam festival imao je primjerene publikacije – od programa, preko novina *Subverzivac* do prigodne publikacije sa sažecima filmova i uvodnim tezama tema Forumu.

U ovom prikazu osvrnut ću se na temu Forumu *Prema budućnosti zajedničkih dobara* i panelu s naslovom *Voda*

(u suradnji s Fondacijom Heinrich Böll). Treba navesti da su pod istom temom bili i paneli *Željeznički sustav* i *Energija*. U uvodu ove teme *Vedran Horvat*, *Srećko Horvat* i *Igor Štiks* – sva trojica među najaktivnijim organizatorima festivala – obrazložili su razloge postavljanja ove teme u raspored. Naime, procesi koji se, posebno na području Europe, događaju u odnosu na javni sektor i evidentne pritiske za njihovu privatizaciju, podudaraju se s oštrim mjerama štednje i kao navodni odgovor na višestruku krizu. S tom namjerom nastojalo se sagledati tri sektora za koje se smatra da su najranjiviji i u kojima je pritisak već vidljiv ili najavljen: vode, željeznice i proizvodnja električne energije.

Nastojalo se analizirati postojeće stanje i istražiti na koje se načine privatizacija može spriječiti i koje su alternative koje bi osigurale prikladno i efikasno upravljanje resursima te javnim uslugama.

Uvodničari na ovom panelu bili su:

- **Saki Bailey**, International University College, Torino, Italija,
- **Vjeran Piršić**, Eko Kvarner, Hrvatska
- **Lidija Runko-Luttenberger**, Komunalac, Opatija, Hrvatska i
- **Ljudevit Tropan**, Hrvatska.

Uvodno izlaganje panelista imala je **Saki Bailey**, koja je opširno obrazložila principe prava na vodu kao općeg ljudskog prava u povijesnom kontekstu te stanje s privatizacijom voda, vodoopskrbnih i odvodnih sustava posebno u 80-im i 90-im godinama prošlog stoljeća. Tu nije mogla zaobići ulogu multinacionalnih kompanija (npr. Veolia, Suez, Bechtel i Thames water) i tzv. *Trojke* (*Međunarodni monetarni fond, Europska komisija i Europska centralna banka*) koje na različite načine vrše stalni pritisak za privatizaciju voda kao javnog dobra i usluge. Navela je kako je na brojnim slučajevima dokazana kriva pretpostavka da će se privatizacijom postići bolje upravljanje sustavom, veća efikasnost i niža cijena usluge. Dogodilo se upravo obratno. Posebnu pozornost izazvala je navođenjem primjera reprivatizacije vodoopskrbe u Parizu i Napulju. Detaljnim opisom specifičnih procesa, s naglaskom na ciljeve takvih procesa – kontrole koju nad vodoopskrbom trebaju imati korisnici sustava. Posebno je istaknula procese razvijanja sposobnosti običnih ljudi da sami sebi određuju zajednička pravila, evoluciju tzv. «lokalnih zakona» koji ne dolaze odozgo – od države ili iz

transnacionalnih zakonodavnih institucija, nego potječu odozdo i izražavaju potrebe, interese i vrijednosti koje kruže u lokalnim zajednicama na najnižoj razini.

Spomenula je i građansku inicijativu koja se provodi u zemljama Europske unije i koja s motom *Voda je ljudsko pravo* ima za cilj zahtijevati od Europske komisije garantiranje prava na vodne usluge (vodoopskrbu i odvodnju otpadnih voda) za sve građane EU, zadržavanje vodnih usluga izvan tržišnih pravila i porast napora za dostizanje univerzalnog prava na te usluge za sve građane.

Sljedeći panelist bio je **Ljudevit Tropan**, koji je iznio vlastite stavove o vodi kao filozofiji i neophodnoj materiji u opstanku i razvoju ljudskog društva. Nažalost, taj proces razvoja društva pratili su sukobi zbog vode koji se predviđaju i u budućnosti, ako se ne ostvare drugačiji odnosi prema vodama. U odnosu na temu Subeversive foruma, zaključio je da u Hrvatskoj postoji **opravdana strepnja od mogućnosti nasilnog oduzimanja prava na vodu** i svih već poznatih negativnih posljedica tzv. privatizacije tog resursa. Pri tome je naglasio da ustavne i zakonske odredbe u Hrvatskoj tretiraju vodu kao opće dobro, prirodno bogatstvo od osobitog gospodarskog i ekološkog značenja od interesa za državu i imaju njenu osobitu zaštitu, te ne pretpostavljaju biti objektom prava vlasništva. (*Poznato je da je ministar Tihomir Jakovina jasno i odlučno odbio mogućnost privatizacije voda u Hrvatskoj prigodom obilježavanja Svjetskog dana voda – 22. ožujka ove godine.*) Unatoč kroz povijest poznatih, diktatorskih, autokratskih i partitokratskih načina vladanja ljudskim društvom, punoj demokratskoj praksi ljudsko društvo teži kao svojevrsnom i trajnom idealu. Nastojanja suvremenih mislilaca, općenito intelektualaca, stoje u opreci sa stavovima pokretača suvremenih društvenih procesa, koji **pod egidom tržišne ekonomije nastoje postaviti profit iznad svih ostalih društvenih interesa i potreba**. Tome doprinose i brojne međunarodne i europske institucije u sprezi s multinacionalnim kompanijama. Floskule o oblicima uspješnosti javnog privatnog partnerstva u Hrvatskoj se pokazuju i dokazuju svakodnevno – najznačajniji primjer je Centralni uređaj za pročišćavanje otpadnih voda Grada Zagreba – Zagrebačke otpadne vode – u kojima djeluju dvije njemačke tvrtke; RWE i Wassertechnik, na temelju nepovoljno sklopljenog koncesijskog ugovora.

Probleme s vodom u Hrvatskoj izrazio je u **gubitku povjerenja građana u državne institucije**, što se očituje u povećanoj potrošnji konfekcionirane (flaširane) vode za piće te prodaji filter aparata, bez obzira na dobru i trostruko kontroliranu kvalitetu vode za piće iz javnih vodoopskrbnih sustava. Zatim, u **pristanku građana na velika povećanja cijena vode bez obzira na njihovu opravdanost** i mogućnost da je potrošači podmiruju (UN se zalaže da osim općeg prava na vodu ona bude i po cijeni prihvatljiva i moguća za građane). Dio takvog stava nalazi u ukorijenjenom strahu od vlasti temeljenom na povijesnom pamćenju i suvremenim strahovima za egzistenciju.

Zaključno je istaknuo da se vodama, i posebno vodnim uslugama u Hrvatskoj, bavi jako puno stručnjaka različitih struka i specijalnosti. Unatoč tome, njihov utjecaj na

stvarnost gospodarenja vodama nije razmjern njihovim znanjima i htijenjima – **odlučivanje se i dalje događa na razini zakonodavne i izvršne vlasti – u pravilu bez odgovornosti!** Očito je da je nužno u dogledno vrijeme promisliti i kreirati nove modele funkcioniranja ljudskog društva i u tome naći bolja rješenja prije nego li postojeće društvene suprotnosti ne rezultiraju oružanim sukobima i stradavanjem nedužnih i siromašnih. U tom smislu predložio je praktično djelovanje prema općem tradicionalnom odnosu s vodnim resursima, **štednjom, brigom i solidarnošću**, što je jedan od provjerenih puteva. Slogan – **„Vode neće ponestati ako je budemo crpili iz vrela ljudske mudrosti“** – dovoljno nam govori sam za sebe.

Pozornost je svojim izlaganjem izazvala **Lidija Runko-Luttenberger** kao „insider“ u komunalnom poduzeću, ali iznošenjem vlastitih stavova koji su dijelom i rezultat istraživanja u doktorskoj disertaciji. Kazala je kako s vodno-komunalnim uslugama, te otpadom i ostalim komunalnim uslugama, treba gospodariti integralno. Drugim riječima, lokalno javno komunalno poduzeće je idealno mjesto objedinjavanja svih usluga:

- koje trebaju biti na raspolaganju stanovnicima i lokalnim tvrtkama i institucijama,
- koje nisu i ne trebaju biti izložene slobodnoj tržišnoj utakmici,
- koje moraju biti izrazito kvalitetne, a
- pružanjem kojih ne treba ostvarivati ekstra profit.

Osim javnog vlasništva postoje i drugi oblici koji nisu privatni. Dominantno je da su građani zainteresirani za kvalitetne usluge i okoliš u kojem žive, razvoj tvrtke i nižu cijenu. Navela je do sada neuspjele pokušaje javno-privatnog partnerstva za liburnijsko područje.

Suprostavila se nekritičnom prihvaćanju skupih tehnoloških rješenja, posebice u odvodnji i pročišćavanju otpadnih voda, koje u pravilu nameće netko iz inozemstva (proizvođači cijevi, pumpi, opreme, posrednici, banke), a bez razmatranja i izbora optimalnih varijanti, ne znajući krajnje troškove investicije, a kamoli one održavanja. Takva praksa posredno vodi u privatizaciju zbog zaduživanja, dok tradicionalni koncept komunalne infrastrukture iz 19. stoljeća postaje sve skuplji i neprimjeren je za nove zahtjeve. Posebno se to odnosi na zbrinjavanje mulja s uređaja za pročišćavanje. Istaknula je mogućnosti primjene za okoliš prihvatljivih rješenja decentraliziranih rješenja koja, između ostalog, otvaraju „zelena“ radna mjesta. Takva rješenja su posebno primjenjiva u Hrvatskoj, u kojoj udio gradskog stanovništva prelazi tek polovicu ukupne populacije.

Generalno se suprotstavlja privatizaciji voda, gdje interes postoji samo za velike sustave s puno potrošača i kvalitetan software za postizanje visokog postotka naplate. Navela je dio procesa koji ukazuju na nedostatke privatiziranih sustava, u čijoj privatizaciji postoji značajna uloga vlastitih država i državnih organa. Posebno su opasni trgovinski i investicijski sporazumi koji transnacionalnim korporacijama daju pravo tužiti vlade za financijske odštete u milijardama, ukoliko buduće vlade pokušaju uvesti instrumente zaštite okoliša, jer se to smatra preprekom slobodnoj trgovini.

Navela je da je Hrvatska bila suzdržana prilikom glasanja u UN za Rezoluciju o priznavanju pristupa čistoj vodi

i sanitaciji kao ljudskom pravu, 28. srpnja 2010. godine, za razliku od Italije gdje su građani u jesen 2011. godine na referendumu odbacili odredbe, tzv. Ronchi uredbe, koja je obvezivala lokalne vlasti na privatizaciju i kapitalizaciju javne vodne usluge. Predložila je da se i građani Hrvatske pridruže građanskoj inicijativi u zemljama Europske unije koja ima moto *Voda je ljudsko pravo*.

Posebno je bio vrijedan prijedlog da se u ovom društveno važnom i vrijednom sektoru primijenjuje javno-javno partnerstvo kao potencijal za ubrzanje širenja najbolje prakse u komunalnom gospodarstvu. Zajedničko korištenje znanja na neprofitnoj osnovi u partnerstvima s uspješnim javnim komunalnim tvrtkama predstavlja dobru osnovu za postizanje kvalitetnog i održivog upravljanja komunalnim sustavima. Javno-javna partnerstva se mogu odvijati unutar države ili između različitih država. Javni sustavi u Švedskoj, Finskoj, Japanu i Nizozemskoj su osigurali prekograničnu stručnu pomoć zemljama istočne Europe i juga. Uz pružanje savjeta, ona poštuju lokalne operatore i nisu u funkciji upravljanja radom njihovih sustava.

(Napomena Lj.T.): Na Googleu nisam na hrvatskom jeziku pronašao odgovor na upit o javno-javnom partnerstvu (na engleskom jeziku sam dobio više), a niti sam na upit hrvatskoj Agenciji za javno-privatno partnerstvo dobio odgovor o ovom obliku partnerstva, već samo o javno-privatnom partnerstvu.

Na kraju uvodnog dijela panela Vedran Piršić iznio je neposredna korisnička iskustva s otoka Krka, gdje su stanovnici šest općina i Grada Krka više godina promišljali

budućnost vlastitog otoka. Nakon 2000. godine uspjeli su izraditi dvadesetak projekata za mogući održivi razvitak otoka. Među njima se ističe izvedeni sustav zbrinjavanja otpada s reciklažom koji je uzor i za druga naselja, a posebno za otoke. Lokalno komunalno poduzeće u vlasništvu jedinica lokalne samouprave, koje obavlja poslove vodoopskrbe, odvodnje i zbrinjavanja otpada, temelj je uspješnosti rješenja tih djelatnosti na Krku. Postoje planovi i za samostalnost u opskrbi električnom energijom. Na planu vodoopskrbe povećava se kapacitet akumulacije Ponikve, u toku su radovi na pilot projektu desalinizacije, uz strateške rezerve voda u jezeru Njivice, te postojeći dovodi vode za piće i tehnološke vode s kopna. Naveo je da vlastita iskustva prenose i drugim zainteresiranima.

Smatra da su bitne pretpostavke za realizaciju planova i programa:

- jako osviještena lokalna zajednica i
- primjena avangardnih tehnoloških rješenja.

Nažalost, naveo je aktualnu gospodarsku i s njom povezanu socijalnu situaciju na Krku (DINA), koja vodi promišljanju o primjeni povijesnih iskustava rimskih veterana koji su živjeli u naseobini, Gradu Fulfinumu pokraj Omišlja i koji su imali pravo na vodu i zemlju. Za egzistencijalno ugroženi dio građana Krka razmišlja se o načinima preživljavanja.

Zbog većeg broja uvodničara i ograničenja u vremenu diskusija je bila zanimljiva, ali kraća od interesa sudionika. Sigurno je da ova tema ima mjesto u promišljanju budućnosti kako na lokalnoj, tako i na globalnoj razini. Katkada je nužna i akademska rasprava prije pristupanja raspravi o praktičnim rješenjima, a katkada upravo praktični problemi vode i njihovim rješenjima. Zasluga je organizatora da je ova tema bila na programu, a vjerujem da ima razloga da se o vodi vodi više brige svakodnevno i na svim društvenim razinama. U odnosu na taj i druge suštinske probleme u vodnom sektoru, mora čuditi šutnja hrvatskih hidrotehničkih društava kojoj odgovara aforizam Jerzyja Leca: *"Onome koji šuti nemoguće je oduzeti riječ."* ■

Pogled na publiku-sudionike panela (snimio Ljudevit Tropan)

Uvodničari panela – s lijeva: Vedran Horvat, Lidija Runko-Luttenberger, Vedran Piršić, Saki Bailey i Ljudevit Tropan (snimila Marija Vizner)

Izvor: Internet